BO LINDBERG

Tegnér, latinet och nyhumanismen

Av Esaias Tegnér finns 20 texter på latin bevarade. Siffran kan diskuteras, eftersom studenter har medverkat i några av dem. 17 av dem gavs ut under Tegnérs livstid, 3 i handskrift har tryckts senare. Denna produktion av latinska texter är inte särskilt mycket för en professor på hans tid. De flesta kolleger skrev fler, somliga väldigt många fler. En text är 49 sidor lång, de flesta under 20. Alla är knutna till Tegnérs akademiska verksamhet, först som student och sedan som akademisk lärare. 1875 gavs 10 av dem ut i en blygsam volym utan svensk översättning.[1] Eftersom de är skrivna på latin och har ett lärt innehåll och dessutom i några fall handlar om ämnen Tegnér inte valt själv, har de väckt ringa intresse hos eftervärlden.[2] Men de vittnar om att han kunde säga intressanta saker på latin, också om aktuella frågor i samtiden, och dessutom göra det med en esprit som syns även på latin.

Innehållet i Tegnérs latinska skrifter ska inte beskrivas här; det sker i separata bidrag till denna volym. Däremot ska tre yttre aspekter av dem anges: För det första latinets ställning på Tegnérs tid i den akademiska kulturen, och i synnerhet den i Lund. För det andra betingelserna för Tegnérs latinska skrivande, särskilt vad gäller de akademiska dissertationerna. För det tredje Tegnérs uppfattning om betydelsen av och det rätta sättet att studera de klassiska språken latin och grekiska i anslutning

1 Tegnér 1875, *Opuscula latina*.

2 Det viktiga undantaget är Albert Nilssons och Bert Möllers utgåva *Esaias Tegnér. Filosofiska och estetiska skrifter* (Tegnér 1913), som innehåller både Tegnértexter och analyser.

till den pedagogiska och filosofiska idéströmning som går under benämningen nyhumanism.

LATINET

Latin var på Tegnérs tid fortfarande universitetens officiella språk, i Sverige och Europa. Statuterna för universiteten var skrivna på latin, föreläsningskatalogerna skrevs på latin, akademiska promotioner genomfördes på latin och de orationer som förekom vid dessa och andra solenna tillfällen hölls ofta på latin. Framför allt skrevs de akademiska avhandlingarna – eller dissertationerna som de mestadels kallades – på latin och ventilerades i viss utsträckning också på det språket. Dissertationerna var den största och viktigaste genren i universitetsvärlden, där den akademiska kulturen visades upp för sina medlemmar och även för omvärlden.

Latinet var under hela 1700-talet internationellt gångbart i den lärda världen. Svenska lärde kunde sällan nå utomlands med skrifter på svenska, medan däremot latinet erbjöd ett neutralt och respekterat medium där akademiker från olika länder kunde mötas på jämlik fot. Linné använde genomgående latin i sin vetenskap och lät ge ut alla dissertationer som ventilerats under hans överinseende i nytryck utomlands. Naturalhistorien i hans efterföljd var långt in i 1800-talet en latindominerad vetenskap. Även skrifter om kemi, astronomi, filologi och filosofi av svenska akademiker blev i latinsk språkdräkt internationellt tillgängliga, ibland genom nyutgåvor i andra länder.[3] Korrespondens med kolleger utomlands kunde utåtriktade svenska lärde likaså sköta på latin, och de kunde att döma av enstaka kommentarer också tala med dem för den händelse de träffades.

Härtill kom latinets prestigevärde som den lärda världens signum, både nationellt och internationellt. Förmågan att använda latin gav anseende, i någon mån hos den icke-latinkunniga allmänheten men främst bland akademiska kolleger, inom och utom riket. Inför kritiska blickar i utlandet var det viktigt att de svenska universiteten inte drog på sig kritik för dåligt latin i sina skriftliga manifestationer – den risken påtalas ofta, oklart med vad rätt. Latinet hade också en representativ roll på nationell, statlig nivå. Dess grammatik gör det möjligt att på litet utrymme formulera korta, kärnfulla och ibland gåtfulla inskriptioner på officiella monument och dokument. Detta var inte oviktigt. I Frankrike fanns Académie des Inscriptions et Belles Lettres med särskild uppgift att formulera sentenser på de monument den bourbonska monarkin manifesterade sig i. Den svenska Vitterhetsakademien, grundad 1753, hade ett motsvarande uppdrag att vid behov formulera inskrifter.

3 Mer om detta i Helanders bidrag i denna volym.

Under 1700-talet hade dock latinets herravälde börjat urholkas. Undervisningen vid universiteten gavs sedan 1740-talet på svenska, i vissa ämnen ännu tidigare. Muntliga tentamina sköttes likaså på svenska. I det nya universitetsämnet ekonomi blev det från 1741 tillåtet att använda svenska i de akademiska dissertationerna, och då naturligtvis också under disputationerna. Bruket spred sig i någon mån också till andra ämnen som juridik och topografi (ortsbeskrivningar). I Lund var på 1760-talet 17 procent av dissertationerna på svenska, i Åbo det följande årtiondet över en fjärdedel. I Uppsala var man mer återhållsam med att bevilja sådana friheter.[4]

Argumentet för att tillåta svenska var i första hand den ekonomiska och administrativa nyttan. Resultaten av akademikernas skrifter om mineraler, nyttiga växter, tekniska hjälpmedel, handel och marknad skulle spridas inom landet, tänkte man sig. Men också patriotism spelade en roll: svenskan borde duga som vetenskapsspråk, vetandet skulle inte döljas bakom den latinska språkskärmen. Försök gjordes att finna på vetenskapliga termer på svenska i stället för latin, fast med ringa framgång.

Latinkulturen gröptes också ur så att säga inifrån. Referenslitteraturen i vetenskaperna blev under 1700-talet i växande utsträckning skriven på moderna språk, inklusive svenska, och citat därifrån översattes inte till latin när de togs in i dissertationerna. Många dissertationer fick inom en latinsk ram ett svenskt innehåll när utdrag ur lagar och historiska och litterära urkunder publicerades eller återgavs i långa citat. Socialt signifikant var att akademikerna övergav seden att sätta en latinsk eller grekisk ändelse på sitt namn – Stigzelius, Lundius, Norcopensis, Nicander, Colliander och så vidare. Det latinska disputationsväsendet utsattes också återkommande för kritik: en pamflett i Uppsala 1773 dömde ut dissertationerna som innehållsligt mestadels värdelösa och disputationerna som löjliga och meningslösa tillställningar.

Latinkulturen urholkades alltså, men bara långsamt och med retrograda moment. Omkring sekelskiftet 1800 kan man rentav tala om en återhämtning. Dissertationerna på svenska minskade i antal mot slutet av seklet och upphörde nästan helt när 1700-tal övergick i 1800-tal. Förhoppningarna om nyttig vetenskap vid universiteten bleknade, ekonomiämnet fick ingen fart, samtidigt som tidsandan förändrades. En vändning mot vitterhet, ett dåtida ord för humaniora, blev tydlig i universitetsvärlden, i överensstämmelse med den gustavianska epokens kulturella orientering.

Enskilda personer gav latinbruket ny energi. Flera framstående användare av romarspråket fanns i Lund – latinprofessorn Johan Lundblad, professorn i orientaliska språk Matthias Norberg, astronomen C. A. Tiliander, Tegnérs bror Elof, som var docent i

4 Om latinets ställning vid svenska universitet, se Lindberg 2022, s. 75–150 och 209–222. Om fördelningen av latin och svenska i dissertationerna, Örneholm & Östlund 2013.

estetik, med flera.[5] Vurmen för latinet hade inte primärt med vederbörandes ämnestillhörighet att göra utan var ett intresse för latinet för dess egenvärde som bildningsmedel och akademisk prestation. Carl Georg Brunius, som efterträdde Tegnér som professor i grekiska, var till sin intresseinriktning snarast konstvetare men författade likafullt ett stort versifierat epos på latin om de nordiska gudarna, *De diis arctois* (1822). De romerska stilmönstren efterbildades – Lundblad ansågs som fulländad ciceronian, medan Johan Norbergs prosa var taciteisk.

Det klassiska latinet hölls i ära, men det fanns också ansatser till förnyelse. Johan Lundblad hade studerat i Tyskland och tagit intryck av den nya känslosamheten i Goethes *Den unge Werthers lidanden*. Det väckte en önskan att ge uttryck åt denna moderna sentimentalitet också på latin, eller åtminstone när man översatte från latin. En liknande ambition hade Uppsalaakademikern Christopher Dahl som sökte ge uttryck på latin för ”känslor som antiken icke kände”.[6]

Dessa ansatser att uttrycka samtida känslolägen på romarspråket är intressanta som symtom men vann ingen anklang utan uppfattades snarast som patetiska. Mer effektivt motiverades latinstudiet i pedagogiska termer med den formella bildning som det antogs ge skolpojkar och studenter. Grammatiken övade förstånd, analysförmåga och mental uthållighet, texterna gav belärande och varnande moraliska exempel och språket var förebildligt från stilistiska och estetiska synpunkter. Dessa motiveringar för latinstudiet hade i svagare formuleringar funnits med länge men blev omkring sekelskiftet 1800 till pedagogisk doktrin med tydligt sikte på ungdomen. 1796 deklarerade kanslern för Lunds universitet Carl-Axel Trolle-Wachtmeister att ”det bemödande studerande ynglingar använda på det latinska språkets vederbörliga lärande är det säkraste medel att väcka fattningsgåvan, städa begreppet och underhålla arbetsdriften”.[7] Här sägs ingenting om latinets användning som vetenskapsspråk, bara om dess pedagogiska nytta. Det signalerar en viktig förändring.

TEGNÉRS LATINSKA TEXTER

Sådan var den latinska scenen i Lund när Esaias Tegnér, ännu inte 17 år fyllda, anlände dit i september 1799. Avsikten var att ta kansliexamen och sedan söka sig till något ämbetsverk i Stockholm, alltså inte att göra en lärd karriär, än mindre en litterär.[8] Det ter sig som en trist målsättning i betraktande av den humanistiska bildning, inne-

5 Wrangel 1932 om Tegnérs lärare i Lund, s. 27–62, särskilt s. 50 ff. Även Kahl 1851, s. 33.
6 Lundvall 1840, s. 38–40.
7 Weibull 1868, s. 326.
8 Kahl 1851, s. 1. Om Tegnérs karriär och verksamheter i Lund, se Wrangel 1932, I.

fattande både klassiska och samtida författare, inklusive engelska och franska, som Tegnér utan reguljär skolgång redan förvärvat hemma i Värmland. Hans äldre bror Lars Gustaf var informator (privatlärare) åt sönerna till den dynamiske brukspatron Christoffer Myhrman på Rämens gård i närheten av Filipstad. Tegnér fick följa med brodern dit och kom då in i en stimulerande miljö med böcker och upplysta idéer.[9] I Lund finansierade han sedan själv delvis studierna genom att vara informator.[10]

Professorerna i Lund såg Tegnérs begåvning och rådde honom att stanna där för studier i den filosofiska fakulteten. 1801 och 1802 avlade han två examina för magisterexamen, den ena filologisk i latin, grekiska, hebreiska plus historia, den andra i praktisk och teoretisk filosofi samt matematik och geologi. Tegnér fick högsta betyg i den filosofiska examen men missade det i den filologiska därför att han inte hade studerat arabiska. Han hann också med att skriva en uppsats på svenska om Europas tillstånd vid reformationstidens ingång.[11]

För att sedan vinna den akademiska magistergraden författade Tegnér fyra latinska texter. Den första var en dissertation framlagd 1801 om den grekiske skalden Anacreon, *Vita Anacreontis*, ett disputationsprov ”för övnings skull”, som det hette. Den var ett vittnesbörd om hans intresse för och kunskaper i grekiska. Den 12 juni 1802 var det så dags för disputation *pro gradu* för filosofie magistergraden, om ”orsakerna till skratt”, *De caussis ridendi*, en undersökning snarast inom estetikens område, utförd med självständiga resonemang och flera referenser till samtida litteratur.[12] Försvaret gick bra; Anders Lidbeck, professorn i estetik som var preses för disputationsakten och den som hade att ställa till rätta om respondenten råkade i trångmål, behövde inte ingripa en enda gång.

Med dessa lärdomsprov avklarade utsågs Tegnér till primus, det vill säga nummer ett, bland dem som skulle promoveras den 23 juni. Två dagar dessförinnan hade han som primus levererat en *lectio praecursoria*, en kort föreläsning inför fakulteten över ett förelagt ämne som handlade om vikten av överensstämmelse mellan form och innehåll i retoriken.[13] Omedelbart efter promotionen utförde han ytterligare en traditionell akt genom att besvara den så kallade magisterfrågan, där två personer skulle ge jakande res-

9 Böök 1946, I, s. 34–46.

10 Informatorväsendet var viktigt i tidens undervisning av pojkar från bättre ställda hem och som försörjning åt unga män med förhoppningar om en karriär. Tegnér vistades en del av året 1800 hos baron Leijonhufvud i Småland och var några månader under 1803 i Stockholm informator i en familj Strübling. (Böök 1946, s. 49–50, 82–83.)

11 Om Tegnérs studier i Lund, se Wrangel 1932, I, s. 100–122. Protokollen från examinationen s. 221–230.

12 Om innehållet, se bidraget av Ferm i denna volym.

13 *Lectio praecursoria de conjunctione rerum et verborum*.

pektive nekande svar på en av fakulteten uppställd fråga. Denna gång gällde det huruvida framsteget i vetenskapen kunde antas fortsätta under det kommande århundradet. Tegnér gav det jakande svaret.[14]

Dessa två muntliga framträdanden kring promotionen var extraordinära hedersuppdrag. Den ordinarie prestationen för att bli magister var disputationen, det muntliga försvaret av två tryckta dissertationer. Dissertationen var i det tidigmoderna universitetet en genre med flera funktioner. Studenter som tog en akademisk grad skulle, som Tegnér, disputera två gånger, för övnings skull och för graden, men inte nödvändigtvis på en text de själva författat. Författarskapet till dissertationerna är en ältad fråga i lärdomshistorien. I stort sett gick utvecklingen mot att de akademiska lärarna för sina egna lärda syften satte ihop texter som studenterna fick disputera på; för övningsdissertationerna var detta vid sekelskiftet 1800 det normala. Tegnér var avvikande genom att själv författa båda texterna.

En annan funktion hos dissertationen var att den som redan tagit sin akademiska grad disputerade för att kvalificera sig för en akademisk tjänst. Här gällde det att visa säkerhet i argumentationen, själva disputationen var viktigare än den tryckta text som försvarades, viktigare även än de texter som sökanden till äventyrs producerat tidigare. Ett slående exempel är Linné, när han sökte professur i Uppsala 1738: han hade åtskilliga viktiga skrifter bakom sig men höll på att missa sin befordran därför att han inte visat upp sig i en disputation *pro loco*, för platsen, som det hette.[15]

Tegnér för sin del disputerade under sin karriär tre gånger enligt denna ordning. Den 8 december 1802, samma år som han tagit magistergraden, lade han fram en dissertation om Aisopos fabler för att bli docent i estetik.[16] Estetik, ett nytt kunskapsområde i den lärda världen, var väl egentligen det ämne som bäst svarade mot Tegnérs profil, men disciplingränserna var inte skarpa, och bara ett par veckor senare, den 20 december, försvarade han som sökande till adjunkturen i filosofi en undersökning av Kants begrepp tinget i sig.[17] Sex år senare, 1808, sökte han professuren i moralfilosofi och disputerade då över ett förelagt ämne om hur moraliska plikter kan komma i konflikt med varandra.[18]

Ytterligare en gång, 1812, disputerade Tegnér för att få en befattning, denna gång i teologi. Dissertationen handlade om den gnostiska religionen i antiken, som ett slag

14 Härom bidragen av Lindberg och Helander i denna volym.

15 Annerstedt 1913, III:1, s. 109–110.

16 *De fabula aesopica*. Härom bidraget av Zillén i denna volym.

17 *Commentatio quaestionis an congruenter praeceptis suis ponere* RES PER SE *animum afficientes cel. Kantius possit* 1802. Härom Lagerlunds bidrag i denna volym.

18 *De officiis quae collidi dicuntur* 1808. Se Lagerlunds bidrag i denna volym.

hade varit ett alternativ till kristendomen.[19] Syftet med disputationen var att kvalificera Tegnér för ett så kallat prebendepastorat, ett arrangemang där lönen för en prästtjänst kunde gå till andra professorer än dem i teologi, förutsatt att de prästvigdes.[20] Tegnér behövde inte examineras i teologi, men disputation krävdes för prästvigningen. Med detta gjort kunde han utnämnas till professor i grekiska; någon disputation för att visa kompetens i det ämnet avkrävdes honom inte. Där ansågs han redan kvalificerad; han hade vikarierat ett år på professuren och 1810 fått professors namn i ämnet, men utan lön.

Disputationen i teologi illustrerar det dåtida lärdomsväsendets förankring i den agrara ekonomin och dess samband med kyrkan. En professur baserad på ett prebende gav försörjning men var inte idealisk från akademisk synpunkt. Tegnér måste uppenbarligen då och då predika och även ägna tid åt kyrkliga angelägenheter, och avkastningen från pastoratet, som var beroende av det konjunkturkänsliga priset på säd, var inte den bästa. 1815 sökte han förflyttning till ett mer välbeställt pastorat i Fellingsbro i Närke, men utan framgång. En förbättring av sina ekonomiska villkor fick han vänta på tills han blev biskop i Växjö 1824.

Tegnér skrev inte alla sina dissertationer för befordrans skull. Två exceptionellt korta texter med ”aforismer” – fyra sidor inklusive titelblad – ventilerades 1809 respektive 1810, båda med filosofiskt innehåll. Under sin tid som professor i grekiska presiderade han för fem disputationer i det ämnet där respondenterna skulle meritera sig för promotion. På de dissertationer som då ventilerades anges respondenten som *auctor*, alltså författare. Det äger nog sin riktighet; flertalet utgjordes av översättningar till svenska av grekisk poesi, en verksamhet som skulle bli vanlig i filologiska dissertationer några decennier framöver och var ett lämpligt sätt att öva och pröva studenterna.[21] Men Tegnér hjälpte till. Henrik Reuterdahl, som med tiden skulle bli ärkebiskop, skriver i sina memoarer att han till skillnad från andra velat utarbeta sin avhandling själv, men ”jag skref, han rättade. Hade öfversättningarna något värde, så hade de fått det af Tegnér.”[22] Översättningarna i en annan av dessa dissertationer är uppenbarligen gjorda av Tegnér själv, eftersom de publicerades samma år under hans eget namn i en alltigenom svenskspråkig utgåva.[23]

19 Se bidraget av Hidal i denna volym.

20 Annerstedt 1909, II:2, s. 79–80. Se även utgivarnas kommentar till brevet till G. Myhrman 1816 i *Samlade skrifter* (i fortsättningen SS) II, s. 534.

21 Utförligt om detta i Akujärvis bidrag i denna volym.

22 Reuterdahl 1920, s. 57. Hans dissertation, ventilerad 1817, bar titeln *Monumenta graecorum ex anthologia, graece et svethice*.

23 *In imagines graecas. Ex anthologia* 1823. De är upptagna under rubriken ”Grekiska bilder” i SS IV, s. 61–68.

Dissertationerna tjänade alltså olika ändamål och hade en mer omedelbar roll i det akademiska befordringsväsendet än nutida avhandlingar. De var underlag för disputationer och hade karaktären av tillfällesskrifter. De var vanligen korta, medan disputationsakterna kunde dra ut på tiden. Tegnérs disputation om Kants begrepp tinget i sig framkallade sju opponenter och varade i fem timmar, den om pliktkollision var likaså utdragen. En av opponenterna då var en konkurrent till Tegnér om den lediga tjänsten, och det var också han som slutligen fick den.[24]

Dissertationerna kunde i vissa fall ha substantiellt innehåll. Men begreppet forskning saknades i universitetens stadgar. Man uppskattade nya rön om de inte stred mot stat och religion, men det förutsattes inte att syftet med dissertationer var att presentera ny kunskap, särskilt inte om det var en student som skrivit texten. Dissertationen var ett lärdomsprov snarare än en forskningsrapport med krav på metod och redovisning. Offentliga publiceringsbidrag fanns ännu inte. Tryckningen betalades vanligen av respondenten, eventuellt med bidrag av någon gynnare. Tegnér fick rimligen göra det för sina två första dissertationer, men i fortsättningen bör det ha varit respondenterna som stod för tryckningen av hans specimina. Vanligen fick de också betala en slant åt preses för att han ledde disputationen, oklart hur det var med den saken när det gäller Tegnér.

När Tegnér 1804 lade fram en text om gudarna hos Homeros delades den upp i två dissertationer, den ena ventilerad på förmiddagen, den andra på eftermiddagen och med tryckningen betald av respektive respondent.[25] Avsikten verkar ha varit att ytterligare delar skulle komma – Tegnér omtalar i ett brev arbetet som bestående av flera kommande delar[26] – men fortsättningen uteblev. Det här bruket att låta flera studenter disputera på småportioner av ett större arbete blev mycket vanligt under årtiondena runt 1800, då de akademiska lärarna gärna publicerade editioner av historiska källskrifter, beskrivningar av djur och växter, översättningar av klassiska författare med flera materier som med fördel kunde delas upp i likformade delar. Det kunde bli flera tiotals dissertationer av en sådan publicering.[27] Tegnérs två dissertationer om gudarna hos Homeros var ett måttligt och avbrutet försök i den riktningen. Det faktum som ovan påpekades, att dissertationer på svenska försvann i slutet av 1700-talet, kan till någon del ha berott på att studenter i stället för att lägga fram något eget sällade sig till flocken av respondenter som deltog i ventileringen och även finansieringen av de olika delarna av ett större arbete framlagt av en latinkunnig akademisk lärare.

24 Wrangel 1932, s. 156. Även Kahl 1851, s. 277–280.

25 *De Diis Iliadis* 1804, del I resp. G. A. Giertz, del II resp. G. Bromé. Wrangel 1932, s. 132.

26 Tegnér i brev till Christoffer Myhrman 17/6 1804, SS I, s. 318–319.

27 Lindberg 2022, s. 212. Hur denna produktion av dissertationer i grekiska gick till vid de svenska universiteten visar Akujärvi i sitt bidrag.

Vilken roll respondenterna hade i dissertationsförfattandet, förutom att betala tryckningen, är alltså oklart. Mer entydiga bidrag av respondenterna var de dedikationer de riktade till sina välgörare, som bistått dem på något sätt. Den lärda texten föregicks av dedikationer till sponsorer och välgörare. På Tegnérs tid hade fenomenet avtagit något – tidigare hade också gratulationer av kolleger och vänner till respondenten fått plats i dissertationerna – men de är tillräckligt frekventa för att illustrera de ekonomiska och sociala villkoren för produktionen av dissertationer. Tegnér dedicerade sin dissertation om Anakreon till sin gynnare kronofogden Jakob Branting i Värmland – brodern Elof gav råd om hur den borde se ut – och magisteravhandlingen till överste Abraham Leijonhufvud och dennes maka, vilkas son han undervisat som informator.[28]

Ett specialfall av seden att dedicera dissertationer erbjuder första delen av Tegnérs nyssnämnda dissertation om gudarna i Iliaden 1804. Där finns en lång dikt, skriven inte av respondenten, som brukligt var, utan av Tegnér själv och riktad till Christoffer Myhrman, i vars hem han stimulerats intellektuellt och med vars dotter Anna han 1806 skulle ingå äktenskap. Dikten upptar större plats än det lärda innehållet i dissertationen och gav Tegnér tillfälle att ironisera över den akademiska bana han som lagerkransad magister beträtt, i motsats till den praktiskt verksamme och framgångsrike svärfadern in spe:

> Säll den som ej gav bort sin vår
> för några blad kring sina hår
> [---]
> Och ingen lager, flyktigt fäst
> förvissnar på hans trygga hjässa[29]

Den sista bevarade akademiska text som Tegnér författade på latin är det tal han höll vid promotionshögtiden 1820 som handlar om Platons kritik av poesin.[30] Det finns också i svensk översättning; möjligen framfördes det på svenska eftersom promotionen lockade även stadens borgerliga befolkning, inklusive kvinnor. Också avhandlingen om pliktkollision 1808 förelåg först på svenska för att sedan inför disputationen i förkortad version överföras till latin.[31] Detsamma gäller anförandet när han 1808 för andra gången besvarade magisterfrågan vid promotionen; det är bevarat i en svensk version som i huvudsak överensstämmer med den latinska. Man kan undra över motivet bakom dessa versioner på svenska. Skulle de cirkulera bland intresserade vänner som hade det

28 Wrangel 1932, s. 101–103.
29 *De Diis Iiadis*, 1. Återgiven i SS I, s. 121–122.
30 *De Platone artem poeticam improbante*. Se bidraget av Asztalos i denna volym.
31 SS II, s. 517.

svårt med latinet? Var de avsedda att tryckas vid ett senare tillfälle? Eller är de utkast på svenska som led i förberedelsen av den latinska texten? Det verkar inte troligt; de svenska versionerna är sammanhängande, inte bara stolpar och anteckningar.

Frågan låter sig inte slutgiltigt besvaras. Existensen av dessa översättningar påminner i alla händelser om att Tegnér, också i sina akademiska roller, oftast använde svenska. Han föreläste på svenska över Homeros, Pindaros, Thukydides och över grekisk fornkunskap, vilket innefattade historia, geografi, religionsförhållanden och krigsväsen. Dessa föreläsningar innehåller intressanta iakttagelser om skillnaderna mellan den antika och moderna kulturen och visar att Tegnér tillägnat sig den förändrade syn på antiken och särskilt grekerna som höll på att etablera sig i den samtida antikforskningen.[32] Vad svenska språket anbelangar ska det tilläggas att han, vid sidan av filologin, också gav undervisning i vad vi kan kalla svensk uppsatsskrivning, under stort tillopp av studenterna.[33]

Men samtidigt var han en kvalificerad och för egen del också ganska hängiven latinare, uppövad redan i ungdomsåren och finslipad av latinprofessorn Johan Lundblads stilövningar. Som ung, berättade han på äldre dar, prövade han att skriva latinsk poesi utan att bli särskilt skicklig, men ändå så mycket att han fick en känsla för vad som var den rätta klassiska tonen i latinsk versskrivning.[34] Kommentarer av honom som antyder hans inställning till latinet är dock fåtaliga under tiden i Lund. I sitt svar på magisterfrågan 1802 konstaterar han att de gamla språken visserligen är nyttiga men numera inte tillräckliga för vetande om allting.[35]

Beträffande latinet i dissertationerna medger Tegnér i en fakultetsdiskussion 1815 att det ger en möjlighet att ge ut vetenskapliga texter; det antyder att han ändå räknade med latinet som vetenskapsspråk. Han tillstår samtidigt att existensen av dissertationer medför att ”latinska språkets talande ej blir alldeles onödigt”, vilket antyder att disputationer på latin alltjämt förekom.[36] En mer engagerad solidaritet med latinkulturen uttrycker han samma år apropå sökanden till en adjunktur i filosofi som koketterat med barbarismer i sin latinska prosa och synbarligen ”velat göra sig en förtjänst genom sin okunnighet i språket”.[37] Tegnér var ingen uttalad apologet för latinet som akademiskt

32 Wrangel 1932, II, s. 127–134. Lindberg 2003, s. 78 f.

33 Wrangel 1932, II, s. 184.

34 Brev till C. G. Brinkman 13/3 1834, SS VII, s. 444 f.

35 *Quaeritur: An sperandum est fore ut disciplinae et litterae saeculo XVIIII tanta capiant incrementa quanta saeculo XVIII ceperunt?* I Tegnér 1913, s. 435.

36 SS III, s. 335.

37 Yttrande till filosofiska fakultetens i Lund protokoll, SS II, s. 329.

språk. Däremot blev han i fortsättningen en vältalig försvarare av de klassiska språkens studium i skolorna, men då med tonvikt på grekiskan lika mycket som på latinet.

TEGNÉR SOM NYHUMANIST

Tegnér skrev och agerade på latin men det var i grekiska han blev professor 1812, och grekiskan var huvudföremålet för hans vurm för antiken. Tidigare hade professuren i grekiska omfattat även orientaliska språk inklusive hebreiska och därmed huvudsakligen betjänat teologin; hebreiska och grekiska var ju Bibelns språk. Tegnérs lärostol skulle ägnas bara grekiskan. Förhoppningarna på honom var stora. Rektor konstaterade i sin inbjudan till installationsceremonin att den grekiska litteraturen hade ett försteg framför den latinska. De romerska författarna hade bara imiterat grekerna, de lyste med lånat ljus. Vergilius efterliknade Homeros, Horatius imiterade Pindaros, Livius tog efter Herodotos och så vidare. Nu, med Tegnér på den grekiska lärostolen, skulle originalen ges plats.[38]

Rektors ord var ett förenklat uttryck för det förnyade intresse för antiken som i lärdomshistorien går under benämningen nyhumanism, i motsats till renässanshumanismen på 1400- och 1500-talet. Nyhumanismen prioriterade det klassiska Grekland framför det klassiska Rom. Termen nyhumanism kan i och för sig innefatta den förhöjda kultivering av latinet som ovan beskrivits för Lunds del. Men den artikulerades tydligast och med grekisk accent i Tyskland av kulturfilosofer som Herder och Schiller och antikforskare som F. A. Wolf, F. W. Thiersch och Friedrich Ast. Nyhumanisterna ansåg att den moderna kulturen överträffat antiken i såväl materiellt, kulturellt som moraliskt avseende; att använda och efterlikna antikens prestationer var på dessa områden inte nödvändigt eller ens relevant. Men de vidhöll antikens betydelse för samtidens kultur genom att föra över uppmärksamheten på grekerna. Grekernas språk och kultur representerade något som samtiden kunde stimuleras och förädlas av. Grekerna tillskrevs olika kulturbärande egenskaper. Den estetiska upplevelsen av skönheten i de grekiska kulturskapelserna framkallade det genuint mänskliga hos betraktaren och innebar så till vida en mer sofistikerad interaktion mellan det antika och det moderna.

Däremot skulle man inte *efterlikna* de antika mönstren. Imitation av de klassiska mönstren var ointressant, i synnerhet produktionen av dikt och vältalighet på latin. Latinet och Rom var kompromitterade ur den radikala nyhumanismens synvinkel. Omsatt i skolans pedagogik där de nyhumanistiska idéerna skulle tillämpas, innebar

38 *Ad inaugurationem viri celeberrimi atque amplissimi philosophiae doctoris Dni Esajae Tegner … invitat E.Z Munck af Rosenschöld* 1812.

det att de klassiska studierna borde börja med grekiska och inte med latin, om nu romarspråket alls skulle studeras.[39]

Som professor i grekiska från 1812 kom Tegnér i en position där han hade anledning att kommentera de klassiska studierna, inte bara latinet. 1814 och 1824 gjorde han viktiga inlägg om de klassiska studierna i skolan,[40] och sedan fick han som biskop i Växjö med ansvar för skolväsendet i stiftet anledning att återkommande ta upp ämnet. Som ledamot av den berömda Comitén för öfverseende af Rikets Allmänna undervisningsverk – ”Snillekommittén” – mellan 1826 och 1828 hade han ytterligare tillfällen att befatta sig med frågorna om värdet av de klassiska språkens studium. Originell i sina åsikter var han knappast, och inte heller konsekvent. Men hans argument visar insikt i dåtida pedagogisk debatt, är väl artikulerade och framförda med för honom typisk brio.[41]

Tegnér visar upprepade gånger att han delar den nyhumanistiska prioriteringen av Grekland framför Rom. Hans argumentation grundar sig i den vid denna tid så vanliga föreställningen om att folken har olika nationalkaraktärer och att dessa kommer till uttryck i deras respektive språk. Den grekiska folkkaraktären var ”mänskligare, gladare” än den romerska. I det grekiska språkets muntra och livliga gång igenkänns enligt Tegnér den raske och lättrörlige greken: ”Så, tänker man, måste gratierna ha talat.”

Latinet har en helt annan karaktär: ”Romarna är historiens jättar, ett kraftigt, mergfullt menniskoslag.” De var ursprungligen rövare och behöll ett drag av råhet, även sedan de tillägnat sig andra folks seder.[42] Tegnér kan tala direkt negativt om ”Tiberns herdar” – alltså de obildade romarna – som när de expanderade lade släktet under en boja där alla bättre krafter domnade.[43] Samtidigt har ändå romarnas makt varit en gagnelig del av det antika arvet. Latinet är ”hjeltarnas och kraftens språk, det röjer sin nations säkra och fasta lynne”. Ofta citerad är Tegnérs karakteristik av de klassiska språken i dikten *Språken* från 1817, där en könsaspekt anläggs och den kulturbärande grekiskan illustreras i en sinnlig liknelse:

> Sångmön älskar dig högst, ty modersmålet är kärast
> All den Olympiska ätt, Gracerna talte som du.
> Troget, som klädnaden fäst uppå den badande flickan
> Låter du känslorna ses, röjer du tankarnas växt.

39 Om nyhumanismen i Tyskland och Sverige, Lindberg 1987, s. 99–113.

40 ”Tal om nyttan af de gamla classiska språkens studerande i scholorna” 1814, SS II, s. 305–319. Talet påstås ha hållits av en lärare vid Malmö gymnasium, Jonas Palm, men är uppenbarligen av Tegnér; ”Tal vid de offenteliga föreläsningarnas slut” 1824, SS IV, s. 110–121.

41 En god framställning av Tegnérs åsikter i skolfrågorna är Nilsson 1911.

42 ”Tal om nyttan af de gamla classiska språkens studerande i scholorna” 1814, SS II, s. 312.

43 I dikten ”Kulturen” 1804, SS I, s. 149.

Latinet beskrivs för sin del så här:

> Ren är din stämma och skarp som rasslet af härdade klingor,
> hårdt, som eröfraren höfs, ljuder ditt herrskareord.
> Stolt, oböjlig och arm, men ur grafven behärskar du ännu
> halfva Europa. Derpå känner man Romarn igen.[44]

Tegnér vill också ge en rent språklig motivering för det grekiska språkets försteg. Grekiskan är mer ”bestämd” än latinet, hävdar han. Den har särskilda former för tvåtal (dualis) i både verbböjningen och substantivböjningen, den har ett extra tempus för förfluten tid (aoristus) och en särskild mediumform av verbet för att uttrycka reflexiv betydelse utöver aktivum och passivum. Dessutom har grekiskan bestämd artikel. För dessa tankelägen saknar den latinska grammatiken uttryck.[45]

”Bestämd” är knappast en bra term för att beskriva den grammatiska nyansrikedom som Tegnér vill tillskriva grekiskan. Ordet associerar snarare till romersk stramhet än grekisk livfullhet. Han använder det också i olika betydelser. I Malmö 1814 heter det att de moderna ”sönderdelande” (analytiska) språken, där grammatiska betydelser anges med hjälpverb, partiklar och ordens placering i satsen, är ”enformigare, bestämdare, men vidlyftigare” än de klassiska språken. Samtidigt sägs att latinets grammatik är mer bestämd än grekiskans. Men i Jönköping 1827 lanserar Tegnér teorin att grekiskan är mer bestämd än latinet. Han medger samtidigt att dialektskillnaderna och mängden undantag i grekiskan gör den svårare att lära sig, men det är en annan, tristare egenskap än den pedagogiskt värdefulla ”organiska mångfald” som utmärker grekiskan jämfört med det ”magrare romarspråket” och som han vill kalla för bestämdhet.[46]

Mer övertygande än detta språkvetenskapliga resonemang men också mer komplex är Tegnérs argumentation för den grekiska estetikens försteg, som består i diktens och konstens förmåga att förnimma och gestalta det sköna. Kunskapsmässigt har senare civilisationer överträffat grekerna, och även i vitterheten får de i olika estetiska avseenden stå tillbaka för österländsk, fornnordisk eller medeltida diktning. Men hos inget annat folk är innehållet i bildningen så förenat och sammanvuxet med dess form som hos grekerna. Det gäller också konsten. Det är för att förstå och avnjuta denna innehållets förening med formen som det är nödvändigt att lära känna det grekiska

44 SS III, s. 31.

45 ”Om latinstudiet i skolorna” (Anföranden i Uppfostringskommittén), SS VI, s. 189–192. Samma resonemang i ”Tal i Jönköpings skola” 1827, SS VI, s. 88.

46 I ”Tal om nyttan av de classiska språkens studerande i scholorna” 1814 heter det dels att de moderna språken är ”enformigare, bestämdare, men vidlyftigare” än de klassiska, dels att latinet är mer bestämt än grekiskan. SS II, s. 311, 313.

språket, översättningar räcker inte. Inte heller syftar studiet av det till att använda det praktiskt.[47]

Att grekerna är överlägsna i föreningen av form och innehåll innebär dock inte, enligt Tegnér, att man ska försöka tillämpa deras estetik i samtiden. Det blir inte lyckat att i poesi på moderna språk använda former eller motiv hämtade från grekerna, eller för den delen den götiska eller medeltida diktningen. Till formen måste dikten alltid vara samtida, ”modern”, ”ett idealiskt organ i tiden” som han skriver; hur ska en nationalpoesi uppkomma om man ständigt kopierar avlagda former?[48] I konsekvens med den uppfattningen är han skeptisk till den ovannämnde Carl Georg Brunius tilltag att dikta om de nordiska gudarna på latin. På samma grund var Tegnér missnöjd med sin egen *Frithiofs saga* som i och för sig var på svenska men innehöll antika stildrag som var malplacerade. Efterliknandet av tidigare kulturformer, även de estetiska, är i enlighet med detta resonemang, som ligger i linje med den mer radikala nyhumanismen, således fåfängt; värdet av grekernas skapelser ligger i mötet med dem, den bildande verkan de har på en. Av efterliknandet blir det bara ”nybyggda ruiner”.[49]

Om alltså senare tider har överträffat grekerna i vetenskapligt, moraliskt och i vissa avseenden också estetiskt avseende, verkar användningen av deras kulturskapelser inte vara så stor. Med denna motvilja mot att låna former från tidigare epoker och tillämpa dem i samtida diktning kan man sätta ihop det faktum att Tegnér i sin diktning i ganska liten utsträckning använt sig av antika motiv. En blick på dikternas titlar i *Samlade skrifter* visar att endast tio handlar om grekiska gestalter och motiv, ingen har romerskt motiv.[50] Form är visserligen inte detsamma som motiv, men den begränsade närvaron i Tegnérs egen diktning av inflytelser från den kultur han energiskt representerade som professor och skolman och försvarade som skolpolitiker är anmärkningsvärd. Å andra sidan kan man kanske, i enlighet med den nyhumanistiska principen att inte imitera utan låta sig bildas av antiken, förklara dess relativa frånvaro i diktningen med att den grekiska stimulansen integrerats med den som undfått den och inte alltid behöver synas i de skapelser vederbörande ger ifrån sig.

Grekland värderas alltså högre än Rom, men någon motsättning mellan de två vill Tegnér ändå inte ställa upp. Grekerna var ”världsbildande”, romarna världserövrande, de kompletterar snarare varandra som grund för den europeiska civilisationen. Erövrandet av världen har gjort att latinet är det språk varpå antiken förmedlats till Europa,

47 ”Tal om nyttan av de classiska språkens studerande i scholorna” 1814, s. 314–316. Om grekiskan, ”Tal vid de offenteliga föreläsningarnas slut” 1824, SS IV, s. 116–217.

48 Brev till Geijer 1811, SS II, s. 395. Samma argument i brev till Atterbom, SS II, s. 399.

49 Citerat efter Rudberg 1930, s. 14.

50 I sina föreläsningar har han däremot utförligt behandlat Homeros, Pindaros, Herodotos, Thukydides m.fl. samt den romerska litteraturen.

det är bryggan som sammanbinder den moderna bildningen med den antika. Därför är det rimligt att som tidigare börja det klassiska språkstudiet med latinet. Grekiskan må ha en rikare och mer originell litteratur, men den latinska ligger oss närmare och kan inte hoppas över. Tegnér bejakade därmed inte den radikala omläggning av antikstudiet till förmån för grekiskan som påyrkats på sina håll i Tyskland.[51] Den ende på svensk mark som hade förespråkat den reformen, Lorenzo Hammarskjöld, angrep han häftigt för tilltaget att skriva en reformerad grekisk grammatik som inte förutsatte förkunskaper i latin.[52]

I viktiga stycken ger Grekland och Rom stöd åt samma värden. Till dem räknar Tegnér den viktiga patriotismen, ”känslan af Statens värde och mod att derföre uppoffra allt”. På detta finns både grekiska och romerska exempel – grekernas segrar över perserna vid Marathon och Salamis, romaren Iunius Brutus som jagade bort kung Tarquinius och beredde vägen för republiken i Rom, och Scaevola som stack handen i elden för att visa etruskerna hur oberörd han var inför förestående tortyr.[53] Allmänna formuleringar av det nyhumanistiska bildningsprogrammet kan likaså relateras till både Grekland och Rom. 1831 refererar Tegnér den tyske filologen F. W. Thierschs extremt nyhumanistiska program för gymnasiereform i Bayern: det gäller ”att reda begreppet, skärpa omdömet, utbilda smaken, stadga viljan och utveckla det ädlaste hos människan”.[54]

Av de själsförmögenheter som utpekas här är förståndsövningen den som är lättast att träna. Målsättningen att reda begreppet och skärpa omdömet är densamma som utpekades i kansler Trolle-Wachtmeisters instruktion om latinstudiet i Lund (se s. 18), och detta betonande av den intellektuella disciplineringen återkommer ofta och i olika röster i tidens pedagogiska diskussion. Tegnér framhåller grammatikstudiets grundläggande betydelse, det måste bli huvudsaken på elementarstadiet i skolan. Grammatiken stärker muskelkraften hos det unga sinnet och ger ”arbetshåg och ihärdighet”; att tumma på det är ”oförståndig klemmighet”.[55]

Men Tegnér vill inte lägga de klassiska språkens viktigaste bildningsmål i grammatiken utan i den litteratur de ger tillgång till. Det syftet riskerar att gå förlorat genom en alltför lingvistiskt dominerad pedagogik som skymmer den humanistiska avsikten med språkstudiet. Pojkar som lärt sig grunderna måste därför få möta kulturvärdena i de klassiska språken när de kommer till gymnasiet. I ett yttrande i Uppfostringskommittén befarar Tegnér att de klassiska språkstudierna håller på att tyna bort ”under

51 ”Anförande i Uppfostringskommittén”, SS VI, s. 192. Även ”Tal i Jönköpings skola” 1827, SS VI, s. 89.

52 Lindberg 1987, s. 133.

53 ”På Wexiö gymnasium” 1831, SS VII, s. 98.

54 ”På Wexiö gymnasium” 1831, SS VII, s. 90.

55 ”Tal i Jönköpings skola” 1827, SS VI, s. 91.

våra examinerande händer. Jag fruktar att man låter deras lifsprincip gå förlorad för nöjet att få studera språkanatomien på deras lik."[56] Också den akademiska filologin vid universiteten kritiserar han i samma andetag för att alltför mycket ägna sig åt det lingvistiska. Hur tillägnelsen av kulturvärdena i den klassiska litteraturen närmare bestämt ska gå till säger han inte mycket om; den förutsätts komma av sig själv bara eleverna kommer i kontakt med texterna.

Hur förhåller Tegnér sig då mer specifikt till latinet och Rom? I Uppfostringskommittén, där han alltså satt med i mitten av 1820-talet, tillhörde han den reformvänliga sidan tillsammans med bland andra den mångsidige nytänkaren Carl Adolph Agardh och den framstående kemisten Jöns Jacob Berzelius.[57] I sin beskrivning av latinets roll i samtiden konstaterade kommittén att latinet inte längre är ett "tolkningsmedel" använt av vetenskapsmän och statsmän utan bara ett estetiskt och logiskt bildningsmedel. Kommittén föreslog i enlighet härmed att dissertationer vid universiteten inte längre nödvändigtvis måste skrivas på latin, utom av filologer.[58]

Tegnér har delat dessa åsikter.[59] I Jönköpings skola 1827 kritiserade han den gamla ambitionen att aktivt praktisera latinet och "använda det som modersmål" enligt antika förebilder. Om Cicero stod upp ur sin grav skulle han ha svårt att "förstå våra Ciceronianska orationer", och Vergilius är att lyckönska till att han inte behöver höra "dagens romerska skalder missbruka hans klassiska tungomål".[60]

Tegnérs ställningstaganden i kommittén vittnar om medvetenhet om förändringen av antikstudiets förutsättningar. Den klassiska bildningen var inte den enda, nya vetenskaper måste ges större plats i utbildningsväsendet och moderna språk släppas in. De klassiska studierna måste stå tillbaka. Men de kunde ändå göra anspråk på en ansenlig plats, "ett änkesäte", vid akademien.[61]

Som bekräftelse av denna ordnade reträtt kan man se en pedagogisk nyhet som Tegnér införde på gymnasiet i Växjö. Han lät eleverna skriva "latinska stilar", det vill säga översättningsprov från svenska till latin, ett prov som Uppfostringskommittén introducerat som ersättning för de "chrior" som eleverna brukade skriva. Chrian var ett enklare översättningsprov där de hade möjlighet att kringgå svåra ställen genom att

56 "Anförande i Uppfostringskommittén", SS VI, s. 193.
57 Att döma av brev till Martina von Schwerin i mars 1827, SS VI, s. 413.
58 *Betänkande af Comitén för öfverseende af Rikets Allmänna undervisningsverk* 1829, s. 42–43.
59 Framgår i "Om latinstudiet i scholorna" (Anföranden i Uppfostringskommittén), SS VI, s. 189.
60 "Tal i Jönköpings skola" 1827, SS VI, s. 579, 582.
61 "Yttrande öfver en föreslagen indragning af Grekiska professionen" 1824, SS IV, s. 107.

förenkla texten. En latinstil däremot krävde mer av ordagrann översättning och överensstämmelse mellan källspråk och målspråk.[62]

I sådana skriftliga latinprov betonades grammatisk korrekthet och adekvat vokabulär snarare än färdighet att använda språket praktiskt. Det innebar en *skärpning* av språkkravet som låg nära till hands när latinet inte skulle vara ”de lärdes modersmål” och kommunikationsmedel i vetenskap och politik utan i stället ett formellt bildningsmedel. Följden blev på sikt för skolgrammatikens del att språket hos Cicero och Caesar, ansedda som de mest klassiska av de romerska prosaförfattarna, blev normgivande för latinundervisningen i högre utsträckning än tidigare.

Man skulle kunna säga att latinstilen pekar i riktning mot det alltför lingvistiska språkstudium som Tegnér varnat för i Uppfostringskommittén. Förändringen låg i linje med den mer teoretiska beskrivning av syntaxreglerna i de klassiska författarnas latin som den filologiska vetenskapen åstadkom under förra hälften av 1800-talet. Man förstod bättre användningen av modus i bisatserna, begrep skillnaderna mellan konstruktioner som tycktes betyda samma sak och preciserade beskrivningen av språkbruket hos enskilda författare. Andreas Lindfors, latinprofessor i Lund från 1826, ska ha konstaterat att det numera blivit mycket svårare att skriva latin än tillförne; man fick ideligen gå och se efter i lexikon och grammatik.[63] Ambitionen att skriva klassiskt latin, som alltid funnits med i latinkulturen, även om den i olika vetenskaper inte kunnat praktiseras, kom nu med den filologiska vetenskapens hjälp inom räckhåll, när latinet inte längre skulle vara de lärdes modersmål.

Tegnérs utsagor om latinets och de klassiska studiernas ställning i utbildningsväsendet är inte entydiga. Det är i och för sig inte att undra på; det vore märkligt om han haft samma uppfattning under de tre decennier han yttrade sig i dessa frågor. Vid närmare kontakt med reformidéerna var han inte villig att radikalt minska de klassiska språkens positioner. Med tiden avlägsnade han sig från den reformbenägna opinion han hade kontakt med på 1820-talet och intog mer militanta eller pessimistiska attityder. ”Vi måste förskansa oss inom våra klassiska fästningsverk”, skriver han 1826,[64] och deklarerar 1839 inför kronprins Oscars iver att skära ned på de klassiska språken, att ”Latin och Grekiska lemna vi aldrig, heldre Dynastien”.[65] Han gjorde gärna kulturpessimistiska referenser till antiken som alternativ till samtidens förfall: de stora döda i antiken är ett ”refugium från samtidens elände”. De gamle är en ”tillflyktsort undan

62 *Betänkande af Comitén för öfverseende af Rikets Allmänna undervisningsverk* 1829, s. 43. Tre sådana latinstilar utdelade av Tegnér finns i SS VII, s. 157–159.

63 Lindberg 1987, s. 184.

64 ”På Wexiö gymnasium” 1831, SS V, s. 345.

65 Brev till C. J. Heurlin, SS VIII, s. 590.

dagens lumpna bråk". Det är bättre "att skärskåda Platons stat än vår egen".[66] Klassisk anda bör inympas i det "dvergvuxna tidslynnet".[67] 1831 ställer han modern nyttig kunskap mot antikens visdom och moraliska erfarenhet. Greker och romare kanske inte visste varför åskan går och gräset växer. Men de visste "hvarför Leonidas föll vid Thermopylä, hvarför Sokrates tömde giftbägaren, de visste hur Homerus sjöng, hur Plato diktade, hur Tullius talte".[68]

*

Och om de klassiska språken konstaterar Tegnér 1837 med bitter men elegant ironi mot tidens beskäftiga nyttovurm att

> man kan hvarken koka dem eller äta dem, man kan med dem hvarken bygga tröskmaskiner eller väderqvarnar eller provincialbanker. Men det skulle väl ändå kunna vara möjligt att de innebure någon kraft till den utvickling och stärkande af de menskliga anlagen som all uppfostran åsyftar.[69]

Men 1843, i slutet av sin bana, skriver han i en plötslig hyllning till den svenska nationalkaraktären att svenskarna är ett folk med praktisk begåvning som icke försjunker i sin egen värld som många andra folk, utan har det yttre som sitt käraste föremål. Det gäller även i vetenskapen, såsom visas av Polhem, Linné och Berzelius. Naturens bok är av lika stort bildningsvärde som hemmastaddheten i Grekland och Rom: "Kan det vara förnuftigt att göra sig hemmastadd i Grekland och Rom och deremot leka fremmande i den verld som omgifver oss från vaggan till grafven …"

Här accepterar han ett modernt bildningsideal och talar om att göra Växjö gymnasium till en "provincial-akademi", med plats för naturvetenskaper, moderna språk inklusive engelska och även isländska.[70] Om detta var en definitiv omvändelse är ovisst. Tegnérs repertoar rymde moment av både realism, konservatism och framstegsvänlighet, växlande mellan olika tillfällen och stämningslägen men alltid briljant formulerade.

66 Utsagor samlade av Nilsson 1911, s. 544.
67 "På Wexiö gymnasium" 1831, SS VII, s. 91.
68 "På Wexiö gymnasium" 1831, SS VII, s. 93.
69 "På Wexiö gymnasium" 1837, SS VIII, s. 209.
70 "Tal vid Gymnasii Jubelfest i Wexiö" 1843, SS IX, s. 344 f.